2 AKRAN ÖĞRENİMİ

Öğr. Gör. Dr. Yavuz Selim KIYAK

Öğretmek, iki kez öğrenmektir. Basit öğrenme faaliyetlerinin oluşturduğu kazanımlarla karşılaştırıldığında öğreterek öğrenmenin; öğretmeye hazırlık yapmak, bilgileri kelimelere dökmek, sorulan soruları cevaplamak gibi çok daha fazla bilişsel kazanıma gebe faaliyetleri içermesi göz önüne alınırsa, belki de ilk cümlenin müellifinin öğretmeye biçtiği değere "az bile" demek gerekir.

Öğrenmenin bir otoritenin gözetiminde icra edildiği ve onun tarafından değerlendirilerek ölçülmeye çalışıldığı bir ortamda, öğrencinin hata yapmaktan korkması, bu yüzden endişelenerek motivasyon kaybı yaşaması, kendi sosyal grubunda yer alan kişilerle birlikte öğrenmesi sırasında oluşabilecek kaygı ve motivasyon kaybından çok daha fazladır. Akran öğrenimi, yukarıda bahsedilen iki boyutun (öğreterek öğrenme ve akranla öğrenmenin) meydana getireceği muhtemel faydaları birleştirerek eğitim için verimli seçenekler sunar.

Akran (*peer*); "yaş, meslek, toplumsal durum vb. bakımdan birbirine eşit olanlardan her biri" anlamına gelen bir sözcüktür. Akran öğrenimi ise "aynı sosyal grup içerisinde bulunan ve profesyonel eğitici olmayan kişilerin birbirlerine öğretmek suretiyle grup içindeki diğer kişilerin ve aynı zamanda kendilerinin öğrenmesine ön ayak olması" şeklinde tanımlanabilir. Tanımda da belirtildiği gibi akran öğreniminde yer alan kişilerin aynı sosyal grup içerisinde yer alıyor olmaları ve uzman eğitici olmamaları şartı vardır.

Akran öğrenimi, eğitime katılan öğrencilerin birbirlerine geri bildirim vermesinden ibaret olmadığı gibi, eğitime katılan kişilerin esas olarak birbirlerine öğretme amacı taşımadığı grup etkinliklerinden, bir eğiticinin yönlendirdiği probleme dayalı öğrenmeden (*problem-based learning*) ve iş birlikçi öğrenme-

den (*cooperative learning*) farklıdır. Çünkü akran öğreniminde öğretme çabası vardır ve bunu gerçekleştiren, uzman eğitici değildir.

Akran öğreniminde iki taraf vardır: Öğreten öğrenci (*tutor*) ve öğrenen öğrenci (*tutee*). Öğreten öğrenci, konuyu (mesela damar yolu açmayı) tıpkı uzman bir eğiticinin yaptığı gibi öğrenciye sunandır. Bu noktada belirtmek gerekir ki ismi "öğreten öğrenci" olsa bile tarafların ikisi de neticede "öğrenen"dir, sadece öğrenme yolları farklıdır. Öğreten-öğrenen öğrenci (*tutor-tutee*) ayrımı çok çeşitli şekillerde yapılabilir. Farklı dönem öğrencileri -mesela intörn doktorların dönem 4 öğrencileriyle akran öğrenimine katılması şeklinde- kendi aralarında yapabilecekleri gibi, aynı sınıf düzeyinde -mesela dönem 3'te- yer alan öğrenciler de kendi aralarında akran eğitimini gerçekleştirebilirler. Aynı dönem içerisindeki ayrım, öğrencilerin başarı seviyelerine göre veya kendi taleplerine göre yapılabilir. Bu örneklerde "sosyal grup" bakımından önemli olan, eğitimde yer alacak kişilerin "tıp fakültesi ekosistemi"nde yer almalarıdır.

Öğreten öğrencinin görevi, konuyu, öğrenenlerin önceki bilgileriyle ilişkilendirerek öğretmek, geri bildirim vererek değerlendirme yapmak ve öğrencilere rehberlik etmektir. Kısacası öğreten öğrencinin görevi uzman bir eğiticinin yaptıklarıdır. Öğreten öğrenci bu görevi, diğer öğrencilere faydalı olmanın hazzı, kendini geliştirme duygusu, akranlarıyla eğlenceli vakit geçirme isteği gibi içsel motivasyonların etkisiyle yerine getirebilir. Bunun yanında kurumun vereceği sertifika, not ya da ayrıcalıklar gibi dışsal motivasyonlarla da bu görevi yerine getirebilir.

Akran öğrenimi faaliyetlerinin düzenlenmesi, yönetim açısından otorite olan kişiler ve öğrencilerin ortaklığıyla icra edilse de sadece öğrenciler tarafından yönetilip düzenlenen akran öğrenimi uygulamaları da vardır. Bu uygulamalar öğrenci merkezlilik açısından daha ileridedir. Ancak sadece öğrencilerin bir rehber kişi olmadan ve hiçbir destek almadan gerçekleştirdiği akran öğreniminde bazı sorunların oluşma ihtimali de bulunmaktadır. Bu nedenle tavsiye edilen, eğiticilerin/yöneticilerin akran öğrenimi faaliyetlerinin düzenlenmesine rehberlik etmek suretiyle destek vermesidir.

Öğreten öğrenciler için öğrenim faaliyetleri öncesinde bir hazırlık yapılması, "öğretme"nin öğrenmeye rehberlik etme olduğu, yapıcı geri bildirimin nasıl verileceği, zaman ve grup yönetimi, ders planı, etik kurallar gibi konularda eğitim verilmesi zorunlu olmasa da faydalıdır. Öğreten öğrencilerin öğretim için gereken asgari seviyeyi karşılayıp karşılayamayacağı da belirlenmelidir. Öğreten öğrencilerin, öğrenen öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyesini, yani öğrenim

faaliyetinden önce bilgi, tutum ve beceri bakımından heybelerinde hâlihazırda nelerin bulunduğunu bilmeleri önemlidir. Öğrenen öğrenciler de öğrenim faaliyetinde nelerle karşılaşacakları hakkında bilgilendirilmelidirler. Bu hazırlık ve önlemlerin akran öğreniminde başarıyı artırdığı gösterilmiştir.

Akran öğreniminde öğrenciler (büyük veya küçük) gruplara ayrılır ve her grupta bir ya da daha fazla öğreten öğrenci yer alır. Her grupta iki veya daha fazla öğreten öğrenci bulunması tercih sebebidir çünkü birden fazla olmaları birbirlerinin hatalarını düzeltme ve birbirlerinden öğrenme ihtimallerini artırır.

Bazı yazarlar, uzman bir eğiticinin öğretim faaliyeti sırasında öğrencilerle aynı mekânda bulunması için "mutlaka olmalı" derken bazıları "faaliyetin ruhuna zarar vericidir" der. Bunun yanında eğer gerekiyorsa -mesela öykü alma ya da fizik muayene becerisiyle ilgili bir uygulamada- gerçek ya da simüle hastalar yer alabilir. Yer alacak kişiler ve ihtiyaç duyulan mekân önceden belirlenmeli, araç-gereçler tedarik edilmelidir. Bununla birlikte akran öğrenimi mutlaka aynı fiziksel mekânda yapılmak zorunda değildir, uzaktan eğitimle de gerçekleştirilebilir. Ayrıca sadece ders saatlerinden ibaret olmak zorunda da değildir; yıl içine yayılmış bir danışmanlık şeklinde ya da farklı bir planlama ile de icra edilebilir.

Akran öğrenimi "öğreten öğrenci"ye (*tutor*) eksiklerini farkına varma, sorumluluk duyma, kendine güvenme, gözlem yapmayı ve yapıcı geri bildirim vermeyi öğrenme, iletişim becerilerini geliştirme, kendi kendine öğrenme, öğrenmeyi öğrenme ve öğretmeyi öğrenme gibi kazanımlar sunduğu gibi; bir eğiticinin sahip olduğu bilgi, tutum ve beceriyi kazanmasına da fırsat veren bir uygulamadır. Birçok yazara göre akran öğreniminde en çok öğrenen taraf, öğretendir. Buna rağmen öğreten öğrencinin birkaç öğrenim faaliyeti sonrasında uzman bir eğitici seviyesine gelmesi gerçekçi değildir ve beklenmemelidir.

"Öğrenen öğrenci" (*tutee*) için bu uygulama, konu alanındaki bilgi, tutum ve becerisinin gelişmesine, öğreten öğrenciyi kendisine rol model olarak almasına, uzman eğiticilerin yer aldığı öğrenim faaliyetleriyle karşılaştırıldığında soru sormaktan çekinmenin ve hata yapma korkusunun daha az olmasına, geri bildirime açık olmasına ve motivasyonun daha yüksek olmasına imkân vermektedir.

Bilişsel gelişim için sosyal etkileşimin zorunlu olduğuna inanan Lev Vygotsky'nin ortaya attığı, "kişinin, bir konuda kendisinden daha ileride olan birinin rehberlik etmesiyle ulaşabileceği gelişim seviyesi"ni ifade eden yakınsal gelişim alanı (*zone of proximal development*) kavramı bağlamında bu konunun düşünülmesi bize yeni kapılar açar. Öğrenen öğrencinin, kendisinden çok çok

ileride olan uzman bir eğiticinin değil de kendisine bilişsel anlamda daha yakın olan bir akranının rehberliğinde, potansiyelini kolayca gerçeğe dönüştürüp açığa çıkarması daha olasıdır. Bütün bunların yanında, akran öğrenimi, tıp eğitiminde büyük önemi haiz olan hayat boyu öğrenme (*lifelong learning*) ve takım çalışması (*team-working*) açısından da gelişim fırsatları sunar.

Akran öğreniminin bazı muhtemel zorluk ve sınırlılıkları da vardır. Öğreten öğrencilerin, eğitimle ya da insani ilişkilerle ilgili ortaya çıkan karmaşık sorunlarla baş edememeleri ihtimal dâhilindedir. Bu noktada uzman bir eğiticinin yardımına ihtiyaç duyulabilir ancak eğiticinin müdahalesi akran öğreniminin doğasına zarar verebilir. Uzman eğiticiye ihtiyaç duyulacak durumlar oluşmasa bile, faaliyet öncesinde iyi hazırlık yapılmamışsa eksik ya da yanlış öğrenmeler meydana gelebilir. Ayrıca akran öğrenimi faaliyetlerinin genellikle çekirdek eğitim programında yer almayıp ek olarak bulunuyor olması, çekirdek programdaki faaliyetlerle zaman ve yer bakımından çakışmalara sebep olabilir, bu da eğitimin kalitesine zarar verir.

Akran öğreniminde ölçme-değerlendirme çok çeşitli şekillerde olabilir. Öğrencilerin birbirlerini sözlü/yazılı geri bildirimlerle değerlendirmesi şeklinde olabileceği gibi -ki en yaygın kullanılan budur- uzman bir eğiticinin gözlemiyle ya da öğrencilerin öğrenim faaliyetlerinden önceki ve sonraki seviyelerinin objektif yöntemlerle ölçülmesiyle de yapılabilir. Sadece öğrencilerin değil, programın da değerlendirilmesi gereklidir. Programı geliştirenlerin, bu amaçla öğrencilerden geri bildirim alması programın iyileştirilmesi açısından fayda sağlayacaktır.

İleri Okuma

1. Falchikov N. Learning Together: Peer Tutoring in Higher Education. Routledge, 2011.
2. Ross MT, Cameron HS. Peer assisted learning: a planning and implementation framework: AMEE Guide no. 30. Medical Teacher 2007; 29: 527-545.